

Llaés és un lloc encantador, amb un castell a dalt d'un turó al capdavall de la Serra de Milany, a uns 900 metres d'alçada, amb unes vistes meravelloses; des d'on es gaudeix de bona part del Pirineu Oriental, junt amb el Pedraforca, un tros del Cadí, el Port del Comte i altres.

Dit castell, amb una estança medieval del segle X, és un bé cultural d'Interès Nacional i Patrimoni Històric Protegit. També conté una església dedicada a sant Bartomeu de marcat estil romànic, junt amb el cementiri; i abans també una escola i rectoria, on residia el Sr. Rector, que a començament del segle XX era Mn. Joaquim.

Castell de Llaés

Un dels fets més notables, succeïts a Llaés fou l'episodi de la tercera carlinada.

No pretenem de cap manera fer una narració dels carlins, ja que varen ésser unes guerres complicades, almenys per nosaltres.

Solament volem narrar un dels fets més tristos que varen veure passar la gent de Llaés; coses que no s'obliden.

El que sí sabem és el que va escriure l'historiador feixista T.B. Marull al 1956, que copiat literalment diu:

«La Tercera Guerra Carlista».

«En 1872 Don Carlos de Borbón y de Austria, Este (Carlos VII) sobrino de Carlos Luis de Borbón, se alzó otra vez en armas, dirigiendo personalmente y con gran arrojo, la nueva campaña carlista, que no terminó hasta cuatro años más tarde.

Carlos VII, precisó en su testamento político el ideario y la doctrina del tradicionalismo español, manteniendo luego por diversos núcleos de adeptos, hasta los días gloriosos del Movimiento Nacional de 1936» 1956 T.B. Turul.

El que tristament va passar a Llaés el 17 de juliol de 1874 va ser que per ordre de Savalls, vuitanta-sis carabiners procedents de la columna del general Novillas varen ésser trets del seu empresonament i portats a Vallfogona.

Rebuda l'ordre, la intendència carlista a càrrec de l'agent de negocis de Girona, Frederic Brú, -encara que més endavant ell ho va desmentir- va procedir a lligar els carrabiners de dos en dos, avisant-los que es disposessin a sortir per a ésser traslladats a un lloc més segur.

Bosch i Brú amb cinquanta carlins van emprendre la marxa cap a Llaés, on van arribar amb els vuitanta-sis carrabiners. Un d'ells, que no podia caminar perquè s'havia trencat un peu, va ésser deslligat del seu company, i mort d'un tret i a cops de baioneta pels carlins.

En arribar a Llaés se'ls va tancar a l'església parroquial. Brú s'hi presentà i va fer redoblar les lligadures dels carrabiners manant que se'ls avisés que havien rebut l'ordre de Savalls de què fossin afusellats.

La terrible notícia va provocar un immens clamor de veus i plors. Es va informar al cap d'aquests infeliços que quedaven en capella i que es disposessin a morir.

Es presentaren tres capellans a complir la seva missió, després de la qual els condemnats, plorant, escrivien als seus familiars.

L'afusellament durà una hora i mitja davant la paret del cementiri, de parella en parella.

Un dels capellans que s'havia afegit a la partida, no ho pogué resistir més i es desmaià, hagueren de pujar-lo dos carlins en braços fins a la casa parroquial.

Bosch i Brú animaven els seus per acabar aviat, col·locant parelles darrere els tiradors, amb baioneta armada per rematar els ferits; solament es va salvar un carrabiner de nom Aroces, fill del poble de Llers, per les súpliques al seu conciutadà Bosch, que li va perdonar la vida.

En sortir de l'església els carrabiners eren despullats dels diners que portaven, els quals es van ingressar a la intendència.

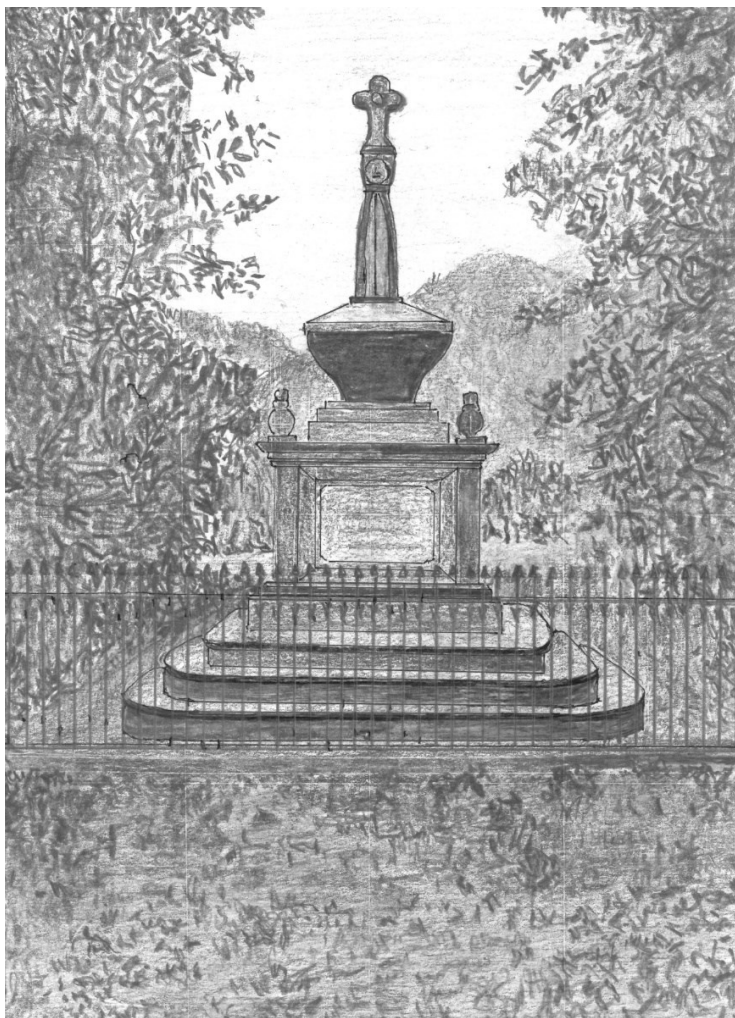
Acabada la salvatjada hi hagué la discussió sobre on enterrarien els cadàvers, ja que en el petit cementiri de Llaés les miasmes podrien perjudicar els «moradors» del castell i de la casa rectoral.

Bosch es va desentendre d'aquest tema, ja que estava ocupat en comunicar a Savalls el compliment del seu mandat.

Els cadàvers varen ésser soterrats en un bancal situat sota el castell, essent precis baixar-los des del cim fins a la fossa, la qual es va cobrir de terra barrejada amb ferro espí, perquè no fossin desenterrats per bèsties ni per ningú.

Dos carlins d'intendència amb una gran panera anaven recollint les restes humanes despreses dels cadàvers durant el trasllat que hi havia escampades en el lloc de l'execució, en feren un pilot i després d'ésser ruixades amb oli i petroli, foren consumides per les flames.

Això tan terrible és el que es va viure a Llaés a finals del segle XIX.

Panteó

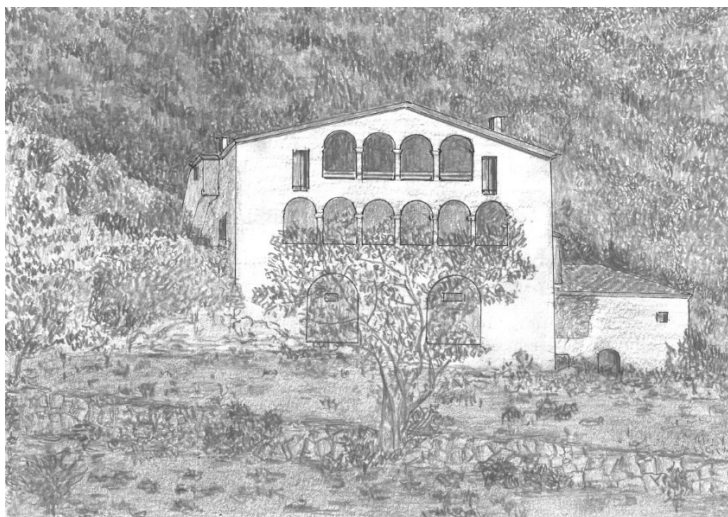
En Francisco va ser un dels que va veure de prop aquells fets tan espantosos, mai s'hagués pensat que es pogués fer tota aquella carnisseria d'aquella manera tan esgarrifosa i inhumana.

Ell era nascut al Mas les Gleies de Sant Martí de Capsec, a la Garrotxa, al 1852. Es va casar amb l'Antònia l'any 1870, ella era nascuda a Vallfogona: i anaren a viure a la casa de l'Hostal de Llaés, al peu mateix del castell on va succeir tot l'afer carlista.

Tingueren vuit fills, quatre nois i quatre noies, un cada dos anys sense excepcions.

L'últim a néixer, dels nois, va ésser l'Isidre, al 1897. En aquest cas és la persona que hem triat per poder escriure algunes de les vivències viscudes al llarg de la seva vida noucentista.

L'Isidre va ésser batejat a l'església del castell pel Sr. Rector, i el padrí fou en Miliu, germà de la seva mare, però durant tota la seva vida tothom l'anomenà Sidro.

Les Gleies

L'hostal de Llaés

En Miliu, el padrí, era un notable procurador de finques, una d'elles era la Vila, que tenia vuit masies més, una de les quals era l'Hostal. La Vila és una de les cases pairals més nobles de Llaés, amb 700 anys d'història, 2.450 m de sostre i 400 hectàrees, propietat d'una família burgesa benestant de Barcelona, descendents de Pere Vila, el qual havia heretat de Guillermo de Gracia, Abat de Sant Joan de les Abadesses.

La Vila